

O tygrech, lvech a lidech

(4. 2. 1997)

Knihkupectví Malina je malé. Zvláště v době, kdy se ještě nosí kabáty, se scvrkne natolik, že tu lidi k sobě mají blízko. Ať se jim to líbí nebo ne. Chodím tam často a rád. Baví mě sledovat zákazníky, jak se všichni snaží proniknout až ke „své“ přihrádce, aby v ní objevili to, co žádají. Každý podle svého gusta. Jeden přichází pro trochu zábavy, druhá pro krapet sentimentu nebo pro radu kterak zhubnout a po čase opět nepřibrat, jiný potřebuje příručku pro kutily, mladý hledá porozumění na stránkách básnických sbírek, další si přeje průvodce na cesty nebo do života... Já mám taky svoji přihrádku. Všichni tu vědí, kterou.

Obvykle, přijdu-li v hodinu jako dnes, čeká mne již ve dveřích pozdrav doléhající ke mně od pokladny, většinou spojený s gestem, jež odkazuje na restauraci U Iva. To je naše místo. Místo, kde se schází všichni, kteří mají co do činění s Texty. Diskutuje se o všem, co je námi považováno za důležité: poezie, mladé dívky, staří mudrci, ceny knih, politika, mladé dívky, vsetínský hokej, valašští malíři, mladé dívky, Kunderovo Umění románu, mladé dívky... Pijeme pivo. U Iva mají dobré (neskrytá reklama).

Dnes je to však jiné. Pan Malina sedí za stolem v knihkupectví a prořezává stránky čtvrtého čísla Textů. Je sám a vypadá smutně. Přidám se k němu a očekávám otázku, která záhy přijde. Samozřejmě, že to vím. Včera zemřel Bohumil Hrabal. Člověk-spisovatel a spisovatel-člověk, jenž mne skrze své knihy provázel „hlučnou samotou“ v letech, kdy jsem měl kapsy plné otazníků. Ukazoval, rozmlouval, radil, povídal, bavil a hlavně pábil a pábil a pábil... Mluvíme o ledasčem, ale oba tušíme, že hlavní téma je dnes až příliš osobní. Nechce se mi říkat, že „česká literatura přišla o jednoho ze svých velikánů“...

Sedím U Iva a myslím na toho, co sedával U tygra. A vím, že my všichni, co píšeme Texty, dnes budeme číst Hrabala...

-jih-

Obsah:

úvodník

Jiří Hrabal: O tygrech, lvech a lidech ___2

poezie

František Všeticka: Několik haiku ___4_5

Jakub Chrobák: Sonet o sonetu; Až dopiju a zaplatím ___5

Jan Khol: V pokoji zamčený na zámek s dvaceti západy; Jsou potní dírky ranec cukr holka smrt; Chudičský princ se vracel smutně domů; Není nic krásnějšího večer delší rána ___6_7

Charlotte: Hodina mého snění ___7

Pavel Kotrla: *** ___20

Jan Oreb: V pasti slovníku ___21

próza

Miloš Mlčoch: Hra se slovy a obrazy ___8_10

rozhovory

Objevil vsetínský sochař Atlantidu? ___11_13

Rozhovor s L. Machalou ___14_16

Rozhovor s Jeanem Baudrillardem ___17_20

recenze

Pavel Kotrla: Periodika ___22_24

René Kočík: Vsetín ve dvou dílech české poválečné literatury ___25_26

Mojmír Trávníček: Fejeton o fejetonu ___26_28

René Kočík: Dráždivá nedořečenost v proudu obrazů ___28_29

výtvarné umění

Daniela Rywíková: Graffiti – Neumění pro neumění ___30_31

Kontaktní adresy:

Pavel Kotrla
Bystřička 267
756 24

Knihkupectví Malina
Dolní náměstí 347
Vsetín 755 01
tel. (0657) 611089

FRANTIŠEK VŠETIČKA

Několik haiku

Podivný dopis,
zelený jako túje.
Co obsahuje?

Italská Arguá,
Petrarkovo tuskulum.
Ticho, mírný šum.

Cankar sedící
v středu rodné Vrchniky.
Tíseň, výčitky.

M. Konopnicka
píše Vrchlickému J.:
Poezja - žije?

Čekání na vlak,
rozjímání, blok, četba,
pak žvavá baba.

Série zvuků,
doléhající na nás,
vzdalující se kams.

Šalmaj Panova,
zaznívá nám zas znova -
Pana však není.

Ulice ztichla,
přestal městský hluk a šum,
nastává čas dum.

Dovedná chvíle,
táhlá jak čtyři míle -
dlouho vydrží?

Pocit marnosti,
k tomu hrsti bolesti -
a vše se končí?

JAKUB CHROBÁK

SONET O SONETU

Jsou sonety o krásném slově
A sonety jsou o hoři
A sonety jsou psané v trávě
Jsou sonety, co našli na keři

Já ale nemám štěstí
a nijak zvlášť se netrápím
A trávu březem přikryl dešti
A keře bez listí jsou - prozatím

Nezbývá mi, než znova
v hospodách se dovídat
o slově, které neumřelo

A třeba se to nepovede
zůstane jenom tichý stín
Zapláču si. A zaplatím

Až dopiju a zaplatím
Sám vydám se do Temnice
Pošeptají mi stromy
od jara celé obživlé:

„Někdy se utiš
klekni si a pros
Něco se pohne listím v trávě
Možná to bude Tvoje duše
a nebo malý, černý kos.“

J A N K H O L L

V pokoji zamčený na zámek s dvaceti západy
škrta si poslední zápalkou
šetrný princ jenž obchoduje s hady
a lehá si s princeznou hysterkou

Jsou vlastně manželé čekají na království
Jsou jako všichni chtějí krev ne vodu
tu která utíká všem umývačům schodů
až do královských zahrad

kde vrchnost se svléká
když přijela z nedaleka
anebo jen na den

Jsou jako všichni trhají točí
pramenem vlasů řasou pod obočím
Jsou jako všichni trhají z loňských střeš
popraskané tašky

Natlučou tam plech

Jsou potní dírky ranec cukr holka smrt
zjevení na prkně pod nímž se voda vaří
hebrejská etymologie svítící na pápěří
Jsou potní dírky tanec cukr holka smrt

Jak bývá snadné vyrovnat všechna zlá slova
a nad bílým papírem hlavu neztratit
zabít sám sebe smažit dozlatova
z pátého patra shodit antracit

Vždyť v troubě času občas přichytí se hlava
Vlasy houšť zavoní když chřípí ztratí dech
Jak světla šílenství jak melodie dravá
dešťová voda padá syčí v odpadech

Chudičkový princ se vracel smutně domů
z trhu a že byl notně opilý
zapomněl jít kde roste hodně stromů
a chasníci ho ubili

Říkali ten má za nehty
vždy trochu stříbra trochu zlata
a krom té vášně pro štěňata
v podzámčí tiché aresty

Není nic krásnějšího večer delší rána
který své oči plné jitrocele
hladově připojí ku očím svého pána
a vůni opojen se zhasne jazykem

Není nic krásnějšího slunce nad propastí
Věrní psi slídiči hledají svoji kost
Do hrobů úlevy vkládali minulost
jako keř který voní

Nevrátím se z parku
Pozoruji starce
posmutnělých lící
který je psem
a byl na Měsíci

C H A R L O T T E

HODINA MÉHO SNĚNÍ
Vlasy mi prší
a v pruzích na koberci jsou
ukryta zrnka soli
krajina bídy v hladině hodin
je to nejdelší pohled do zrcadla
a zblbnem
všichni.

HRA SE SLOVY A OBRAZY

Miloš Mičoch

Otevřel jsem okno a vrátil jsem se ke stolu. Svíčka plápolala a dobře se snášela s elektrickým světlem.

Miluju tě.

To už jsem někde slyšela.

Tak to slyšíš ještě jednou.

A?

Ptáci už odletěli. Obloha se vyjasnila. Podíval jsem se na béžové šaty ve skříni. Byly její. Zapomněla si je tady. Vrátila by se kvůli šatům? Ona určitě ne.

Chtěla bych být silná.

Třeba jsi silná.

Nejsem.

Sama nejsi.

Chci být.

Nechtěj.

Slova, slova, slova.

Láska není jen slovo.

Láska je jen slovo.

Ještě jsem ji tak neoslovil:

Lásko.

Zdráhám se. Je na to čas. Na co ale – na co čekám? Až to řeknu, změní se něco? Schovávám si to, jako bych chystal velikou slavnost. Jako bych chtěl pomalým gestem dát průchod radosti. Kde ale беру jistotu, že přijde? Zatáhnu za provázek, jemné bílé plátno se tiše sne-se k jejím nohám, oba vzhledneme k podstavci, který jsme si sami vybudovali, a na něm můžeme uvidět – nic.

Vymýšlím si příběh, který není, vymýšlím si moji její věty a dělá mi moc dobře, když je slyším. Ona si asi věty nevymýšlí. Nechce si vymýšlet věty.

Láhev na stole je prázdná. Co to do nás vjelo? Poprvé jsme se pohádali, vlastně to ani nebyla hádka. Zraňovali jsme jeden druhého a způsobovali bolest sami sobě. Ona utekla. Chtěl jsem ji zachytit za bundu, vytrhla se mi, běžet za ní jsem nechtěl.

Okamžik prázdnoty. Kam? Za kým, s kým, proč? Měsíčník filmového klubu. Ptáci.

Letím na tramvaj a zmocňuje se mě vztek. Na ni ne, na ty ostatní. Bil bych.

Ptáky jsme viděli spolu. Tehdy to začalo. Ještě nic nezačalo, a už jsme o tom věděli.

Svíčka znovu zaplápolala. Knot se topil v růžovém vosku. Růžová - jak fádňící barva. Co po ní chci? Aby zrudla? Aby hořela. Hoří přece.

Káva ve sklenici, dort, dokonce i prostírání. Tohle všechno by tady určitě nebylo. Není to jen kvůli ní. Ale nebylo by to tady.

Na rohové dřevěné lavici sedí žena v modrých šatech s hlubokým výstřihem. Proti ní mladík s bohatými kadeřemi a s kloboukem přikrývajícím jen temeno. Ona drží v levé ruce jablko, on v pravé kytici, snad karafiáty. Červené. Za nimi oprýskaná mramorová zeď. Hlava a krk velkého mírného ptáka se lvím tělem. Zpoza černého masívního sloupu dvojici pozoruje několik zvědavců, kteří dychtí. Jeden ukazuje prstem, jeden si u očí drží dalekohled, jeden je dítě. Těžko posoudit, kolik toho zpoza sloupu mohou vidět, ale zdá se, že vidí dost. Vidí tolik, kolik potřebují, kolik jim stačí vidět.

Ti dva na lavici jako by zkameněli. Přesto je mezi nimi napětí.

Pak jí sděluje něco důležitého. Ona váhá, má-li vyměnit jablko za kytici karafiátů.

Tím filmem jsme byli fascinováni.

Vyskočil jsem z tramvaje a běžel jsem se ujistit, jestli se film za tu dobu nezměnil. Přišel jsem trochu pozdě. I tehdy jsem přišel pozdě. Málem jsem ji nenašel. Ale našel jsem ji. Stačilo se jen porozhlédnout, zaostřit zrak v tom šeru. Teď jsem se zarazil a zůstal jsem stát na schodech, odkud bylo vidět na plátno. Mitch právě rozmlouval s hezkou blondýnkou v prodejně živých ptáků. Měl zájem o papoušky přítulníčky. Byla krásná jako poprvé, a proto ještě krásnější.

– Běžte se posadit, nestůjte tady na schodech, oslovila mě uvaděčka a vytrhla mě z vytržení.

– Hned to bude, hned, řekl jsem.

Odešla. Šel jsem se posadit. Na všechno jsem si vzpomínal. Za sličnou řidičkou ubíhaly kulisy, vypadalo to tak, když projížděla pobřežní krajinou neda-leko San Franciska.

Soustředil jsem se na jiný obraz. V zarámovaném obraze stála zády k oknu mladá žena. Levou rukou se jen lehce přidržovala závěsu. Stála čelem ke mně, rusovlasá, v bílé košili, s ukazováčkem diskrétně přiloženým ke rtům. Pod tou košilí už nic neměla. Za hlavou jí stál bílý měsíc, který vydával mléčnou zář. Lákalo mě nadzvihnout jí tu košili a zjistit, zda je pod ní také rusá. Ten prst na ústech to nepřipouštěl.

Mluvila o kompromisech a přitom se mě neustále snažila něčím vyprovokovat. Nevěděl jsem, k čemu. Pásla se na mých rozpacích.

Film skončil přesně jako tehdy. Vyšel jsem z kina první, protože pro ostatní byl konec zřejmě poněkud nečekaný a snad i předčasný, jako tehdy pro nás. Ale pak asi pochopili, že právě tak to má být. Jako my tehdy, není to tak dávno.

Šel jsem na tramvaj. U zastávky jsem si všiml stánku s květinami. Bylo už pozdě, stánek byl zavřený. Nebylo mi umožněno koupit karafiáty. Stejně pochybuji, že by v té chvíli měla po ruce nějaké jablko. Ale i tak bylo příjemné na ni myslet. Cestou jsem zjistil, že u sebe nemám její fotografii. Její obraz jsem si musel vybavovat sám, bez fotografie. Šlo to ztěžka, ale šlo to. Zase jsem ji viděl.

Znovu jsem se zadíval na obraz rusovlasé ženy zarámované pod světle hnědým závěsem. Přistoupil jsem k ní, nadzvihl jsem nenápadně její košili, která jí nesahala ani do půli stehén. Chvíli se na mě dívala, potom ruku s prstem přiloženým ke rtům spustila a druhou rukou za námi pomalu zatáhla závěs.

OBJEVIL VSETÍNSKÝ SOCHAŘ ATLANTIDU?

(Rozhovor s akademickým sochařem
Miroslavem Machalou, autorem
připravované knihy „Atlantida na
dosah?“)

Akademický sochař Miroslav Machala je už dvacet let přitahován záhadami v dějinách světových civilizací. Dovede zanečně hovořit o kulturách Jižní Ameriky, zvláště pak o indiánských civilizacích. V osmácti letech četl poprvé Platonovy dialogy Timaios a Kritias s velkolepým vylíčením bájného ostrova překypujícího nádherou, bohatstvím a mocí. Potom se nenápadně, ale podstatně a osudově přidal k těm, kteří tuto zemi začali hledat. Ne zatvrzele a se zavilou agresivitou, s megalomanskou představou zapsat se schliemanovsky do dějin, ale soustředěně a intenzivně. Dá se říci, že po mnoha letech, do nichž spadají i dvě zahraniční expedice, už ledacos ví. A něco z toho jsme se chtěli dovědět i my.

Pane Machalo, víte už, čím Atlantida je? Je mýtem, legendou, snem, metaforou či někdejší realitou?

Vším je trochu, ale především někdejší realitou. Realitou, která nikdy nebyla ve své konkrétní a věrné podobě zachycena, protože neexistovalo písmo a mohla být tedy jako skutečnost pouze interpretována, ale mnohem později. Je interpretací interpretace. Na počátku byli egyptští kněží, kteří podivný příběh o Atlantidě vyprávěli Řeku Solonovi, ten ho předal předkům Kritiovým, který pak sám vystupuje v Platonových dialozích, o kterých se zmiňujete, jako jeden z účastníků sokratovských dialogů. Platonova interpretace interpretace je však už hodně poznamenaná referenčními strukturami velkého filosofa, do kterých vstupují starořecké politické, společenské a estetické normy. Proto je Platonova Atlantida také hodně řecká. Atlantida je ale také krásná metafora propojující obrazy duše, které jsou součástí mýtů a mytologií, chtění a nadějí generací, úctou k velikosti toho, co je možno vytvořit, s čím se pak lze na zemi setkat. Hodnoty,

kteří tento příběh zprostředkovává, jdou napříč věky a kulturami.

V popředí zájmu atlantologů vždy byla hlavně snaha po nalezení místa, kde tato země existovala a kde také došlo ke katastrofě, jež byla příčinou jejího zániku. Bylo tomu u vás také tak?

Samozřejmě. To je klíč a předpoklad k dalším úvahám. Musím přiznat, že mě nikdy neuspokojovaly závěry, které Atlantidu situují do blízkosti Řecka, do Středomořího atp. Viděl jsem tady vždycky těžké a nepřekročitelné paradoxy. Viděl jsem je v těchto názorech proto, že jsem vždy akceptoval Platonův text. Je to podivné, ale právě on mi pomohl překonat předsudky a stereotypy v náhledu na Atlantidu. Pokusil jsem se ho číst přesně a nezatíženě, a tak jsem se nakonec dostal daleko za „Heraklovy sloupy“, do oblastí vnějších moří, jak říkali Řekové.

Akceptovat Platona? Okázalost, s jakou Atlantidu líčí je neuvěřitelná, nesku-tečná...

V řadě věcí jistě ano. Už jsem hovořil o referenčních strukturách či vztahovém rámci, kterým je Platonův popis zatížen. A dala by se přidat i platonská idea ideálního státu, která, jak říká Aristoteles, vedla Platona k „vytvoření“ Atlantidy. Jinými slovy: Platon popsal ideální a mocný stát, po kterém toužil, který byl jeho politickým ideálem. Myslím si ale, že u Platona jako není nic bez příčiny, není u něj také nic bez vztahu k realitě. Je třeba věřit, a tak to dělám i já, alespoň základním a hmatatelným údajům o geografii a charakteristické podobě Atlantidy či jejího centra, toho úchvatného města, které mnozí badatelé nazývají podle jeho zakladatele – boha Poseidona – Poseidonií.

Hovoříte o hledání místa jako o věci nejpodstatnější, o Platonově geografii, abych to řekl poněkud přímočaěji, jako o věrohodné. Můžete tedy prozradit, kam Atlantidu umístíte vy?

Mohl bych, ale nechci. Proč nechci? Na tuto otázku by měl zájemce dostat odpověď v knize, která pod názvem „Atlantida na dosah?“ vyjde asi v polovině letošního roku ve vsetínském nakladatelství Trango.

Měla by to být zajímavá knížka, neboť nakladatelé se rozhodli přistoupit k zveřejnění bohatého dokumentačního materiálu, kreseb a ilustrací dokreslujících text – hypotézu a pokus o její řešení. O letních prázdninách pak navíc uspořádá Okresní vlastivědné muzeum ve Vsetíně výstavu, která je obrazem mé cesty za Atlantidou, na které se účastnilo i několik mých přátel. Ale abych celou věc nezahaloval víc, než je třeba, řeknu, že se zájemci budou s námi pohybovat v oblasti severozápadní Afriky.

Neztratí se v tomto dobrodružství ten, který Atlantidu vyvedl na světlo a učinil ji součástí lidských dějin – Platon?

Vůbec ne. Platon je přítomen v každé kapitole. To, co nás od této osobnosti vzdaluje je jenom současnost Afriky, resp. její části – Sahary. V minulých tisíciletích prošla Sahara neuvěřitelnými proměnami. Ale po minulosti zcela jiného charakteru tam zůstaly zřetelné stopy. Někdy natolik četné, až děsí dnešní archeology s jejich jistotami v rozčleňování kultur, jejich vývoje a významu z dnešního pohledu. I Sahara je obrovské bohatství. Doposud však málo odhalené a odhalované. Je obtížněji čitelná. Vidět historii, „kroky dějin“ ve vrstvách uložených zřetelně v našem pásmu, je jednodušší. Všechno se dá snadněji zařadit do předem připravených regálů.

Co podstatného vám cesta za Atlantidou dala?

Smutek, radost i víru. Smutek nad ztrátou nejlepšího přítele a švagra Petra Zimmermanna, který zahynul při naší první společné expediční cestě do severozápadní Afriky v roce 1983. Radost z objevu a potvrzení nekonečna rozmanitých a překvapivých věcí na Zemi, radost z osobitosti obyvatel na kterémkoliv místě, kam jsme se dostali. Víru v to, že lze objevit nové věci pozorným sledováním cest těch, kteří tady byli před námi. A víru v to, že překonávání schematickeho vnímání a přijímání informací je podnětné a vyplácí se.

S akademickým sochařem Miroslavem Machalou hovořil Dalibor Malina

ROZHOVOR S LUBOMÍREM MACHALOU

PhDr. Lubomír Machala, CSc.

(1958)*

Bohemista působící na FF UP

Pane doktore, na knižním trhu se objevila vaše publikace „Průvodce po nových jménech české poezie a prózy 1990 – 1995“. Co vás vedlo k zpracování právě tohoto tématu ?

Jednoznačně dlouhodobý zájem. Již od studijních let mne zajímá oblast začínajících literátů. Rozpoznat nový talent, nové hodnoty, nebýt ovlivněn zavedenými soudy a představami, zkusit si najít a pojmenovat onu hodnotu sám – to mne stále baví a přitahuje. A právě v polistopadové době se můj zájem aktualizoval, neboť se prudce změnily podmínky pro vydávání “nezavedené” literatury. Dříve bylo možné si poměrně snadno udržet přehled o začínajících autorech, avšak nyní nemá tuto oblast zmapovánu nikdo: ani bibliografové, ani recenzenti, ani knihovníci, ani vydavatelé. Nápad na „Průvodce“ vznikl tedy jednak z mého osobního založení a jednak z potřeby doby.

Jistě jste se setkal při své práci s obrovskou spoustou básníků a prozaiků. Učaroval vám někdo z nich? Myslíte, že má česká literatura náhradu za Bohumila Hrabala?

To si netroufám říci. „Průvodce“ obsahuje asi 650 jmen, mezi nimiž jsou určitě talentovaní autoři a někteří svůj talent již prokázali. Jestli však bude z těch šest set padesáti považována za skutečné prozaiky či básníky jedna třetina, tak to bude víc než dobře. Ale to je úplně normální. Literatura má spoustu vrstev a hrabalovský fenomén není možný bez široké základny. Bez ní to nefunguje.

Ale přesto. Mohl byste vypíchnout jedno jméno ?

Mohu. Já považuji za objev devadesátých let Jiřího Drašnara. I básník Petr

Borkovec či Božena Správcová jsou jistě autoři, kteří něco české literatuře dali a dají. Anebo bohem Bohuslav Vaněk.

Co tedy ve vašem „Průvodci“ najdeme a co v něm nenajdeme ?

Napsal jsem to již v úvodu publikace. Můj původní záměr byl napsat přehledovou studii, jež by napomáhala i v hodnotové orientaci. Když jsem však začal systematicky pracovat, zjistil jsem, že sestavení bibliografického přehledu, který jsem zamýšlel jen jako závěrečné doplnění, bude asi důležitější. Hlavní část „Průvodce“ tvoří lexikon, v němž jsou základní biografické a bibliografické údaje o tvorbě začínajících autorů, což jsou jak sedmnáctiletí tak i devadesátiletí autoři. I výkladové kapitoly spíše mapují a popisují než hodnotí. Chtěl jsem totiž, aby informace byla rychlá, co nejvíce úplná a nezávislá na subjektu zpracovatele. Jsem si vědom, že by prospěl i hodnotící rozměr. Ale to je druhý krok, který můžu udělat já nebo někdo jiný.

Původně se má práce měla jmenovat „Nová jména v české beletrii“. Avšak liberalizace ve společnosti se projevila i v liberalizaci žánrů. Objevila se zde obrovská ofenzíva z pomezí věcné a krásné literatury. Proto jsem se rozhodl zachytit i tyto mezní záležitosti.

Nebyla to pro Vás nakonec jen suchá statistická dřina ?

V každém případě to byla namáhavá práce, ale doufal jsem, že se mi podaří vytvořit užitečnou příručku.

Jak dlouho vznikala ?

Dva a půl až tři roky. Dělal jsem ji sice s pomocí a s konzultací několika lidí, ale v zásadě úplně sám. Včetně korespondence, která byla právě jakýmsi oživením té „suché dřiny“.

Vaše poslední publikace „Panorama české literatury“ bylo kolektivní dílo. Proč jste se nyní vydal na cestu jednotlivce ?

Myslím si, že je to přirozené. Chtěl

jsem si něco vyzkoušet sám. Samozřejmě, že mne práce na „Panoramatu“ obohatila o zkušenosti, ale přece jen, když se pracuje v kolektivu, musí člověk určité představy měnit, dělat kompromisy... To však neznamená, že jsem kompromisy dělat nemusel a že všechno dopadlo tak, jak jsem si představoval. To určitě ne. Ale je to vizitka, za kterou si nesu odpovědnost úplně sám.

Jak jste spokojen s konečnou formou knihy ? Vypadá, jak jste předpokládal ?

Typografické zpracování je podle toho, jak jsem si to představoval. Ale v konečné fázi zradila počítačová technika a rozpadla se sazba, čemuž jsem již zabránit nemohl. To mě mrzí velice.

Říkal jste, že se dloho zajímáte o mladé básníky a prozaiky. Pokoušel jste někdy publikovat svoje vlastní texty, poezii nebo prózu ?

Asi jako každý student humanitních oborů jsem něco podobného páchal, ale nikdy jsem to nezkoušel publikovat. Kritická sebereflexe mi v tom zabránila a skončil jsem u toho, že jsem se snažil vytvořit publikační prostor pro kolegy. Už za dob studií jsme měli časopisy, i když tenkrát mohly být pouze nástěnné. Ale ani v nich jsem nepublikoval.

Na závěr mám pro Vás naprosto netradiční otázku. Co plánujete do budoucna ?

Do jisté míry mi bylo naplánováno. Připravuje se velké dílo, pátý díl akademických dějin, tedy poválečná literatura, k němuž jsem byl s kolegy Štěrbou a Schneiderem a několika dalšími také přizván. Bude to práce na několik let a na „plný úvazek“. Pak už jen drobné spolupráce na slovnících a podobně. Sám teď nechystám nic, co by stálo za řeč.

Děkuji za rozhovor

-jih-

ROZHOVOR S JEANEM BAUDRILLARDEM

Rozhovor Clauda Thibauta s francouzským filosofem Jeanem Baudrillardem (*1929) tematicky navazuje na rozhovor s Paulem Viriliem, který jsme zveřejnili v minulém čísle:

Co podle vás nabízejí nové technologie?

O tomto tématu toho moc nevím. Nedostal jsem se dál než k faxu a telefonnímu záznamníku. Bylo pro mě velice obtížné začít pracovat na monitoru, protože vše, co vidím, je text ve formě obrazu, který je pro mě obtížné psát. Na mém psacím stroji je text v určité vzdálenosti, je viditelný a mohu s ním pracovat. Na monitoru je to jiné; člověk musí být uvnitř; je možné si s tím hrát, ale musíte být na druhé straně, musíte se do toho ponořit. Trochu mě to děsí. Kyberprostor pro mě není moc užitečný.

Ve kterých oblastech mohou být nové technologie použity: v komunikaci, výuce, simulaci? Je možné, že změní postoje a chování těch, kdo je používají?

Bezpochyby se rozšíří do všech směrů, protože je to progresivní médium, které se rozroste do všech oblastí. Hlavním problémem ale je, jestli konce zůstanou stejné. Vezměme si například pedagogiku: nezabíjí informace výuku? Mám přátele, kteří to zažívají v oblasti psaní a já zjišťuji, že se jejich chování určitým způsobem mění. Možnost neomezeného upravování správné verze vytváří něco jako iluzi dokonalosti textu, která dodává textu nové kouzlo, další smysl než ty z dřívějšího psaní. Výsledek tohoto hledání dokonalosti je problematický. Máme pocit, že stroj pracuje za hranicemi psaní.

Dochází k deformaci osobnosti?

Možná k deformaci dochází, ale ne nutně k té, která pohlcuje osobnost. Je možné, že stroj může metabolizovat mysl.

Je interaktivní komunikace na Internetu velkou novinkou ve světě médií?

Dochází ke značné expanzi všech možností, ale je dobré je zcela následovat? Neexistuje něco jako zeď nebo přetížení? Vypadá to, že se komunikace vyčerpala v praktické funkci kontaktu, zdá se, že obsah je na ústupu: priorita je dána síti spíše než účastníkům sítě. Tak se síť stává svým vlastním cílem.

Někteří lidé jsou nadšeni videokonferencemi. Jak může být při komunikaci vysvětlena touha vidět toho druhého?

Při skutečném setkání tváří v tvář existuje komplexní vztah, ve kterém je každá osoba účastník zároveň přítomný i nepřítomný. Při diskusi na obrazovce je to jen střídavá přítomnost jednoho nebo druhého. Projev je cílenější, funkčnější a zcela netělesný. To je samozřejmě vhodné pro profesionální druhy konferencí. Videokonference jsou přitažlivé kvůli boji proti netělesnosti. Je to způsob připojení k přítomnosti.

Myslíte si jako Virilio, že rozvoj Internetu je vysoce riskantní?

Virilio má pravdu v tom, že existuje jisté nebezpečí, aby se člověk nestal rukojmím svého vlastního nástroje. Přesto v tom nevidím zákazonosný fenomén. Spíš bych souhlasil s Leo Scheerem, když říká, že virtualita, která je sama virtuální, se vlastně neděje. Pokud se síť zařídí tak, aby pracovala jen pro sebe pomocí stroje, jehož cílem je pracovat za každou cenu, nedává jí to ještě vůli. Lidé žijí v rousseauovské představě, že věci mají od přirozenosti správné použití, které může a musí být nalezeno. Nemyslím si, že je možné nalézt politiku virtuality, etiku virtuality, protože virtualita virtualizuje i politiku: nemůže existovat politika virtuality, protože politika se stala virtuální; nemůže existovat etika virtuality, protože etika se stala virtuální, což znamená, že nemá žádný vztah k systému hodnot. Nesnažím se o nostalgii: virtu-

alita ve svém prostoru vše přepisuje; lidské cíle ve virtualitě mizí. To není nebezpečí ve smyslu exploze, ale spíš cesta skrz neomezený prostor. Něco jako radikální nejistota. Člověk komunikuje, ale poté, co něco řekne, neví, co se s tím stane. A stane se to tak zřetelné, že už nebudou žádné problémy se svobodou nebo identitou. Nebudou moct ani vzniknout; tyto hodnoty zmizí těsně za horizont. Média vše neutralizují, vše včetně moci, a samotná virtualita není schopná stát se politickou mocí...

Co si myslíte o tvrzení, že Bill Gates nemá žádnou reálnou moc?

Nikdo nemůže popírat, že Bill Gates má materiální sílu a moc, která se projevuje jako forma mytologie, jako by neměla žádný vztah k politickým silám a tak porušovala tradiční struktury. Navíc je to věc schopná zničit sebe sama. Rozrůstající se monstrum se může postupně vyvíjet exponenciálním způsobem, potom upadnout do chaotické zóny turbulence vedoucí k nehodě, která působí jako prevence a bezpečnostní opatření proti všemocnosti systému a převrací smysl věcí naruby. Nehoda se může projevit jako tichá rezistence, něco jako negativní samoregulace stroje. Ve skutečnosti asi není virtualita univerzální formou života, je to singularita.

Zpochybňuje tato radikální nejistota způsobená virtuální realitou náš pohled na sebe a na svět?

Samozřejmě, protože hlavním problémem je právě systém reprezentace. Obraz člověka o sobě byl virtualizován. Už není před zrcadlem; je v monitoru, což je zcela odlišné. Člověk se nalézá v problematickém vesmíru, schovává se v síti, tedy není už vůbec nikde. Fascinující a přitažlivé na tom není ani tak hledání informací nebo žízeň po věděni, jako spíš touha zmizet, možnost ztratit se a zmizet v síti.

Po všem, co jste právě řekl, co bude se štěstím?

Štěstí je esenciální jak pro jednotlivce, tak pro skupinu. Možnost dostupnosti všech prostředků růstu vědomostí vytváří něco jako elektronický „rauš“, štěstí tak evidentní, že končí úplnou ztrátou *raison d'être*. Tam, právě tam je hlavní problém kritického množství prostředků, které kladou cíl pro cíl. Co se stane, když vše bylo realizováno, když vše je dáno virtuálně? Otázka je klíčová: kam se odtud člověk dostane? To je problém: od chvíle, kdy je subjekt perfektně realizován, stává se automaticky objektem a vzniká panika. Nejsem si jistý, jestli se virtuálním světem stále přibližujeme ke štěstí, protože virtualita dává jen virtuální možnosti, zatímco bere odkazy a jádro věcí, jejich smysl. Dává vám vše a zároveň vše nenápadně bere. Je to hra, ve které neznáte pravidla. Jeden vyhrává, co druhý ztrácí a naopak. Vše, co můžete udělat, je odmítnout hrát, ale v současnosti to není lehké. Knihy a psané informace budou přetrvávat v paralelní existenci; budou pouze přesnější, protože budou sloužit jako odkazy. Je obtížné bránit se virtuálnímu světu, protože spojuje všechny protiklady, pozitivní a negativní póly; absorbuje vše. Můžete jen doufat, že v každém z nás je něco singulárního, co umožní vývoj původního, návrat obranného reflexu.

z angl. přeložil Filip Tvrďý

PAVEL KOTRLA

O půlnoci se probudím a vzpomenu si:
Nejsem tvůj jediný muž
Chvíli jen tak ležím
A pak řeknu si
Ale co!
Nejsi jediná má žena...

J A N O R E B

V PASTI SLOVNÍKU

věnováno J. Hrabalovi

matu se po hlavě
vábivá Hýlo
matu se váhavě
snaživá vílo

matu se tam a sem

spadlo mi gesto
slova a významy
matu se po hlavě
matu se – neznalý

uroň slzu
– černou kávu
černou kávu
do rukávu

A dvakrát do skla!

přáli mi rozkazem
harfovali, chrochtali
kleli až do kleku
Bohublíženci

Snaživá
cukruj, cukruj...

liknavě, váhavě
matu se po hlavě

matu se tam a sem

Snaživá
nestačí Ti ?

P E R I O D I K A

K přirozenému vývoji literatury patří periodika, na jejichž stranách lze tento vývoj pozorovat. Jsou období na tyto snahy chudší i bohatší. Ve kterém se nacházíme my? To necht' posoudí každý sám. Následující příspěvek je pouze malou poznámkou snažící se zachytit aspoň část ze současného časopiseckého dění na severní Moravě...

KECY

Doposud vyšla dvě čísla tohoto olomouckého občasníku. Vzhledem k potížím a dětským nemocem, se kterými se potýká snad každý časopis, snažil jsem se být při četbě prvního čísla tolerantní a plný pochopení. Doufal jsem, že druhé číslo přinese přinejmenším vzestup kvality nebo větší žánrovou rozmanitost. Ale zmýlil jsem se. Dvakrát dvacet čtyři strany formátu A6 mi nepřineslo žádné čtenářské potěšení, jenom nudu a stokrát omletá klišé. Světlejší výjimku představuje pouze próza Báry Nosálkové z druhého čísla. Snad je to jenom můj pocit, ale hraná ležérnost, o jakou se Kecy snaží, mne spíše odrazuje. Nehledě na nabubřelost a velíkášství. Redakce Keců se chystá, nebo tak snad již učinila, zažádat o registraci a změnit se tak v *oficiální* kulturní periodikum. Nelze to označit jinak než za troufalost.

PAGÁT

Pokud tuším správně, ostravského Pagátu, svázaného především s univerzitním prostředím, vyšla také dvě čísla, a to už roku 1995. Ale bylo by škoda, kdyby tento projekt upadl v zapomnění. Sympatický byl už třeba svou pokorou a skromností, se kterou se stavěl ke slovu, ale i k svým možnostem. Redaktorům Oskaru Mainxovi a Kamile Podolské se ve dvou číslech podařilo to, o co se jiné časopisy leckdy snaží marně: najít svou tvář. Ta se částečně nesla v duchu návaznosti na secesi konce minulého a počátku tohoto století. Pagát byl ojedinělý i coby médium prezentující názor jedné literární skupiny, což v současnosti je jev spíše zřídka se vyskytující. Kdeže jsou teď po dvou letech snahy *neosecese*? To netuším, ale snahy

o jeho znovuoobnovení existují stále. Snad dojdou svého cíle. Dle posledních zpráv se s tvorbou autorského okruhu Pagátu budeme moci setkat na stranách čtvrtého čísla Landeku (viz níže).

LANDEK

V současné době v Ostravě vzniká jiné zajímavé periodikum, které snad bude mít delší život – Landek (časopis pro kulturu a emoce). Snad jenom malá poznámka na okraj k periodicitě – ta se doposud jeví jako víceméně náhodná. Vyznačuje se nejenom vysokou grafickou úrovní, ale taky poměrně vyrovnaným obsahem, přičemž kvalita tří po sobě jdoucích čísel je stoupající, a tak poslední číslo věnované fenoménu smrti si opravdu zaslouží pozornost. Autorské zázemí časopisu spočívá převážně na poměrně úzkém okruhu ostravských autorů. Těžko říct, zda je to chybou či nikoliv, nicméně, podobně jako zbývající *velká* města České republiky, i Ostrava má nyní možnost uceleně prezentovat kulturu na jejím území vznikající, a jak to tak vypadá – i žijící.

ALUZE

...je dalším nově vzniklým olomouckým časopisem, tentokrát spojeným s katedrou českého jazyka a literatury Palackého univerzity. V době vzniku tohoto příspěvku jsou na světě už čtyři čísla tohoto *dočasníku*. Kladem a přínosem je, že Aluze se neuzavírá směrem dovnitř, ale nabízí i publikační možnost autorům přicházejícím zvenku, jak proklamovala na poslední straně svého prvního čísla. Doposud tento příslib dodržuje, a nutno říci, že ku prospěchu věci. Náplň časopisu tvoří typická všehochoť jdoucí od filosofie přes literaturu a jazyk až k výtvarnému umění. Je zajímavým protipólem následujícího časopisu, taky pocházejícího z olomoucké akademické půdy.

SCRIPTUM

Ze zde uváděných periodik má nejstarší tradici. Dávno se sice nehlásí k univerzitnímu prostředí, ale svým vzhledem a nevýraznou obálkou je stále připomíná. Pozorovatelná je spíše svázanost s nakladatelstvím Votobia. Scriptum je nyní u 21. čísla a svým podtitulem *časopis pro literaturu, umění a život* připomíná Plamen z let šede-

sátých a to i svou žánrovou rozmanitostí. Scriptum se neorientuje pouze na tuzemskou tvorbu, ale odráží širší dění středoevropské. Na jeho stranách se setkáváme s příspěvkem a překlady z literatur okolních států, zejména z polštiny, což je chvályhodné, uvážíme-li všeobecnou orientaci anglosaským směrem. Scriptu lze přát snad jenom trochu živější grafickou tvář, neboť ta současná pokulhává za obsahem.

ALTERNATIVA NOVA

Tak, teď se zase vrátíme na sever, tentokrát do Opavy. Tam vychází již třetím rokem časopis Alternativa nova. Ten měl nejprve novinovou podobu a název o druhé slovíčko kratší. Musím se přiznat, že právě to druhé slovíčko mne trochu odrazuje, neboť mi vždy připomene televizní stanici stejnojmenného jména. Naštěstí je to jinak a tento nedochvilný, neboť se skluzem vycházející měsíčník má zaměření zcela odlišné a rozhodně ne komerční. Autorským zázemím sice není z nejmladších, ale rozhodně je čtivější než Literární noviny.

WELES

...je nejenom slovanský bůh stád, ale také název poetického magazínu vycházejícího s čtvrtletní periodicitou ve Vendryni v redakci Bogdana Trojaka a Vojtěcha Kučery. Jak podtitul uvádí, magazín je věnován především poezii, která tvoří jeho podstatnou náplň. Ta zbývající je zpravidla věnována recenzím. Na stránkách Welesu se můžete potkat nejenom s autory nejmladší generace, ale i s těmi již zavedenými. A protože Vendryně leží na samotném severu naší republiky, setkáváme se zde s příspěvkem našich polských sousedů. Ale nikoliv v překladech, ale v originálním znění. Pro někoho klad, pro jiného nikoliv. Nicméně – proč ne?

Úhrnem: to tedy máme celkem tři časopisy z Olomouce, dva z Ostravy (z toho jeden živant-umrlant), jeden z Opavy a jeden z Vendryně. No, to jsem zvědav, jak to dopadne a kdopak nám tu dobu kvasu vydrží. Doufejme, že přežijí i Texty, náš časopis z nejmilejších!

Pavel Kotrla

VSETÍN VE DVOU DÍLECH ČESKÉ POVÁLEČNÉ LITERATURY

Hned dva významní autoři české poválečné prózy – shodou okolností dnes oba žijící v zahraničí a ve svém vztahu k polistopadovému Česko(Slovensku) značně ostražití a rezervovaní – položili děj jednoho ze svých příběhů do Vsetína. Zatímco divadelní hra Milana Kundery z roku 1962 *Majitelé klíčů* zpracovává téma německé okupace, novela Oty Filipa *Valdštýn a Lukrecie* tématiky čerpá přímo ze vsetínské historie.

Majitelé klíčů Milana Kundery jsou obrazem jediné hodiny jedné letní neděle roku 1944, ve které se odehraje drama nedostudovaného architekta Jiřího Nečase, bývalého ilegálního pracovníka, do jehož života zasáhnou opět jeho přátelé z odboje. Prosí Nečase o pomoc při přechodu na Slovensko a on kvůli nim zabije domovníka – do našeče gestapa. Přemlouvá svou ženu Alenu k útěku – v autě je volné jedno místo – ta však nechce opustit svoje rodiče. Vyvrcholením hry je Jiřího krutý duševní boj – zemřít s ostatními členy rodiny, nebo se vrátit k ilegální práci? – který končí jeho odchodem s vědomím, že jeho svědomí bude zatíženo třemi nevinnými lidskými životy.

Hra, která má působivou jevištní výpravu – divák sleduje zároveň byt Jiřího rodiny a byt domovníkův – zahájila sérii Kunderovy dramatické tvorby v 60. letech (1968 – *Ptákovina*; 1969 – *Jakub a jeho pán*).

Novela Oty Filipa **Valdštýn a Lukrecie** je vystavěna na skutečných historických faktech, odehrává se na počátku 17. století, a prolíná zároveň s nedávnou minulostí. Mladý vsetínský historik Martin Ország je přímo posedlý obdobím, které ve Vsetíně strávil Albrecht z Valdštejna, jenž se na příkaz katolické církve oženil s umírající šlechtičnou Lukrécie Nekšovou z Landeku. Filip upletl dokonalou síť napětí, politických i náboženských pŭtek, milostné

vázně, touhy po moci a majetku a strachu ze smrti především. Smrt jako by byla základním mementem doby. Blížící se smrtí je zahalena postava Valdštýnovy manželky Lukrecie, kterou se Valdštýn pokusí zachránit nátlakem na Boha pomocí rukojmí – zatkne svého pobočníka, předka historika Martina Országa, a jeho manželku, svou bývalou milenkou, která čeká Valdštýnovo dítě, a rozkáže, že pokud Lukrecie zemře, budou oba zatčeni a popraveni. Sám Valdštýn je zajatcem obav ze smrti: má strach z vyplnění horoskopu, který pro něj sestavil Johannes Kepler. Smrt obchází celým krajem v podobě násilné rekatolizace.

Není náhodné paralelní sledování životních cest Valdštýna a současného Martina Országa. Valdštýn, který je úzkostlivě závislý na osudové předpovědi, kterou pro něj Kepler sestavil, podobá se Országovi v tom, že i jeho osud je předem určován systémem, v tomto případě komunistickým.

Vsetínského čtenáře zaujme jistě Filipova obšírná znalost tématu a prostředí, do kterého je příběh zasazen: obraz studeného zámku, chudých chalup, blátivých cest, rozvodněné řeky či osamělých stínů vlků na okrajích městečka.

Když na podzim roku 1994 na pozvání Masarykovy veřejné knihovny ve Vsetíně navštívil Ota Filip Vsetín, aby zde pobesedoval se čtenáři, slíbil, že jakmile se Valdštýn a Lukrecie dočká svého řádného českého vydání, přijede svou knihu uvést i do Vsetína. Ota Filip prozatím nepřišel a možnost přečíst si jeho novelu přetrvává stále jen v méně přístupném torontském vydání z roku 1979. Škoda.

René Kočík

FEJETON O FEJETONU

Je v povaze fejetonu, že jeho lehký a zábavný sloh a rozmarný tón je nakloněn přívětivým oblastem života víc než jeho odvrácené straně. Fejeton neskan-

dalizuje, neuráží, krutostem a hororům se vyhýbá stejně jako necitelnému výsměchu a vůbec nemá rád extrémní polohy a situace. Má-li přitom být aktuální a pulsovat takříkajíc v rytmu doby, měl to nepochybně Jan Neruda jednodušší než dnešní fejetonista uprostřed převratných dějů - a na stránkách novin s výbušnou náloží denních zpráv o násilí a politických komentářů. Zdá se, že navzdory veškeré nesnadnosti fejetonistů neubývá; a možná právě pro nezbytnou porci pohody a pokojného pohledu na krásy i nepravosti světa je fejeton nepřestajně oblíbený a vyhledávaný.

Ačkoliv jde o literárně publicistický útvar, který snese bezmála bezbřehý tematický záběr a je mu vlastní prolínání a spojování nejdolehlejších témat v jediném celku, charakterizuje výrazného fejetonistu zpravidla vybraný nevelký tematický okruh, v němž dosahuje suverénní virtuozity. Platí to i u tak vyhraněných klasiků novodobého českého fejetonu, jako je např. žijící Ludvík Vaculík nebo nedávno zemřelý František Nepil.

A můžeme to demonstrovat i na dvou zcela čerstvých svazcích fejetonů, které svou odlišností dokládají širokou škálu možností žánru a patří k tomu nejlepšímu. (Ostatně platí téměř jako pravidlo, že nakladatelství jsou ochotna obezřetně vydat jen texty prověřené čtenáři při prvotní publikaci.)

František Všeticka, docent české literatury na pedagogické fakultě olomoucké univerzity, shromáždil v knize **Vnitřní vitráže** kopy (přesně: 62) textů z let 1992-1996 „o lidech ze světa umění a vědy“. Tento podtitul vymezuje téma jen částečně. Fejetony vypovídají nejen o lidech, ale se zvláštní pozorností i o krajinách a okolním světě. Autor při svých setkáních s živými lidmi nebo památkami po zemřelých doma i v zahraničí ověřuje, nakolik nese jejich dílo stopy místa a prostředí, a jaké stopy v něm sami do dneška zanechali. Exaktně přesné informace, pro běžného čtenáře nejednou nové, až překvapivé, jsou proniknuty úvahami a komentáři, leckdy

jemně ironickými. Šedesát osudů a jejich iradiace poskytuje dostatečně rozlehlý prostor pro nejrůznější konfrontace a aktuální zamyšlení a závěry.

S uměřenou střízlivostí vědce, oživenou suchým humorem, kontrastují fejetony **Věroslava Mertla Právě mě napadá**. S náruživostí robustního epika a filozofujícího lyrika v jedné osobě se noří do všedních dějů a každodennosti prostých lidí a přemítá o řádu života, civilizací různě deformovaného. Bohatě odstíněným barvitým jazykem a košatým výrazem jako by Mertl rozšiřoval soustředěnější úvahy a aforismy svého deníku Kruhy pod očima (1950-1993). Tematicky se blíží základnímu fondu klasického fejetonu: příroda a její koloběh, sláva i bída všedního lidského života, moudrost odvěké zkušenosti člověka v budování prostoru svobody. Převládá meditativní tón a prohlubující se nostalgie stárnoucího tvůrce, který v drsném omezení totalitního režimu našel ve fejetonu šťastný ventil a možnost komunikace, a dokonce i ohlas čtenářů, kteří porozuměli jeho šifrám i v době represe a deprese. To vidím na Mertlových textech jako nejpozoruhodnější: bez ohledu na datum vzniku (od sedmdesátých let do dneška) jsou napájeny ze stejných zdrojů prosté lidské zkušenosti a hluboké spirituality a nadlehčovány nepřemožitelnou vnitřní radostí a láskou.

Mojmír Trávníček

DRÁŽDIVÁ NEDOŘEČENOST V PROUDU OBRAZŮ

Není jisté, zda G. García Márquez zamýšlel svou knihou přimět čtenáře k tomu, aby svou vlastní představivostí dokončoval jeho příběhy. Jako tropická tramontana uvrhne Márquez čtenáře do proudu magického vyprávění, vtrhne do jeho mysli a jeho oči naučí „proměňovat světlo ve vodu“. Nechá jej pak putovat oním magickým proudem, střetávat se s pozoruhodnými lidskými osudy, které však Márquez jako

by jen načrtával, udával jim tempo, aby je po nějakém čase předal svému čtenáři, jehož touha po dopovězení příběhu je natolik silná, že magický náboj, kterým Márquez čtenáře nakazil, bude vždy zužitkován.

Márquez vykreslil dvanáct poutí, které jsou uvozeny společným motivem smrti v různých podobách. Zatímco starý prezident je jistotou smrti bičován k větší aktivitě, pro stárnoucí prostitutku Mariú je pouhý sen s námětem smrti důvodem k tomu, aby se na odchod z tohoto světa počala systematicky připravovat. Mrtvá sedmiletá dcera Margarity Duarteho, která ani po 22 letech nepodlehla rozkladu, je příkladem smrti zázračné. Krásná Nena Dacontová umírá napříč svému bohatství. Sedmáct Angličanů otrávených ústřicovou polévkou či teplou krví nasáklá postel Ludovicova prokletého lože už jako by jen okrajově dokreslovali jeden z významů slova poutník v této knize – člověk a jeho život porůznu spletený a přerušitelný v kterémkoliv bodě pouti vedli ke zjištění, že v „městečku Cadaquez“ se nedá utéct skokem do propasti „ve snaze uniknout neodvratné smrti“, kterou tuší mladík z povídky Tramontana. Smrt se tady zdá být synonymem pro jistotu. Avšak není to pouze strach, že pouť kdesi skončí? Čeho se Márquez bojí, je nejistota: „Prohlédl si svůj osud v kávové sedlině a pocítil náhlé zamrazení: i tam našel nejistotu.“ (Šťastnou cestu, pane presidente).

Promítá Márquez do některých osudů sám sebe? Má strach z nenávratnosti dějů? Děsí ho souhry nevysvětlitelných náhod? Vede souboj s časem? Jen jedno zdá se být jisté: věta, kterou autor vložil do úst jedné ze svých postav: „největším vítězstvím mého života bylo, že jsem dokázal, aby se na mě zapomnělo“, nenabyde v jeho případě ještě velmi dlouho platnosti.

René Kočík

García Márquez, Gabriel
1996 Dvanáct povídek o poutnících
(Praha: Hynek)

GRAFFITI – NEUMĚNÍ PRO NEUMĚNÍ

Daniela Rywiková

„Graffito“ znamená v italštině vryp nebo škrábanec. „Graffiti“ pak kresby a obrazy ryté či kreslené do povrchu zdí na ulicích a domech (odtud technika sgrafita). V podobném smyslu jsou graffiti doložena už ve starém Egyptě a Římě, odkud se i některé dochovaly. V moderním umění vzrostl zájem o graffiti art po druhé světové válce a věnovala se mu řada výrazných uměleckých osobností. Za všechny lze uvést alespoň Jacksona Pollocka (jeho „graffiti-kaligrafie“) nebo Jeana Dubuffeta.

Vlastní hnutí graffiti je spjato s New Yorkem na přelomu 70. a 80. let, a to s érou sprejové techniky. Původně šlo o zápas gangů portorikánských teenagerů žijících v Bronxu a Brooklynu, kteří svá dobytá území označovali značkami a slogany. Později se boje přesunuly z ulic do podzemí – do newyorského metra, kde se soutěžilo o co největší počet pomalovaných vagonů označovaných tzv. tags – značkami a symboly doprovázenými obrazovými výjevy. Zájem o toto hnutí, které se stalo pro mnohé umělce inspirativní svou bezprostředností a sociální výpovědí, se posléze přenesl i do výstavních síní. Řada umělců odcházela ze svých ateliérů malovat do newyorských ulic (jako např. Keith Haring se svými křídovými kresbami nemluvnat a štěkajících psů na reklamních tabulích v metru, provedených v „hieroglyfickém stylu“, označovaném jako „New Wave Aztec“). Z anarchistického hnutí se stalo graffiti art, v němž estetický prvek zatlačil prvotní sociální roli, charakter „lidového“ umění a graffiti se tak nakonec „povýšilo“ do sféry zkomercializovaného umění, jak se tomu dnes obvykle děje. V 80. letech přišlo graffiti do Evropy, kde dobře zapadlo do tehdejší atmosféry punku a breakdance jako revolta proti oficiální kultuře (známá jsou např. graffiti Berlínské zdi). V českém umění o graffiti v původním americkém smyslu hovořit nelze. Veřejně se začalo na ulicích objevovat až po roce 1989, zejména v Praze na zdích Kampy a Těšnova a stalo se tak dalším importovaným nesmyslem americké kultury vedle McDonald's a tasemnicových televizních seriálů.

I když o pouličním graffiti podle mne nelze mluvit jako o umění ve vlastním slova smyslu, natož pak o uměleckém stylu, je jistě zajíma-

vou výpovědí a reakcí na dobu a místo svého vzniku. Je vizuálním odrazem myšlení určité věkové a sociální skupiny (u nás ani to ne) a jako takové je možno je akceptovat a chápat. Toť vše. Je to moc nebo málo? V dnešní době, kdy umění už ztratilo svůj morální apel a krása nemusí být jeho atributem, může to leckomu připadat dostačující. Zbývá tedy otázka, co graffiti vůbec je? Když v 50. letech maďarský teoretik umění Arnold Hauser popíral existenci lidového umění v městském prostředí, graffiti neexistovalo. Nyní je ho plno, a je zajímavé pozorovat některé jeho společné rysy právě s lidovým uměním, i když je to srovnání poněkud odvážné, např. naprostá bezprostřednost, nepřítomnost jakékoli prudérnosti a hlavně jeho vysloveně kolektivní charakter. Co naopak zcela záměrně popírá, je návaznost na jakoukoli tradici s odvoláním na naprostou jedinečnost a originalitu, čímž však nedělá nic jiného, než recituje tradiční požadavky moderny „klasické“ i současné, které však není schopno vyjádřit jinak než devastováním veřejného majetku (viz milionové náklady na mytí vagónů neweorského a nyní také pražského metra). Domnívám se, že je tomu tak proto, že graffiti žádné umělecké ambice nikdy nemělo, žádná umělecká stanoviska nezaujímal a do roviny umělecké tvorby se je snažilo dostrkat pár novinářů a galeristů. O schopnosti komunikace zde nemůže být vůbec řeči, pokud za ni nepovažujeme monolog. Pro nezasevěného vnímatele je mnohdy naprosto nerozluštitelné, a např. tzv. „Wild Style“ (divoký styl) o to přímo usiluje. Graffiti totiž mnohdy zcela v duchu současného postmoderního ovzduší komunikuje jen se svou vlastní „filosofií“ a svou vlastní řečí – house, hip-hop či hard coreovou hudbou. Krom toho je ale určitě také oživeným archetypálním cítěním a právě tím se stává opravdu zajímavým. Řečeno slovy americké kritičky Suzi Gablikové: Tak jako u jistých kanibalských kmenů Nové Guineje slouží lebky na tyčích coby varování, že jde o teritorium, které již bylo vymezeno a někomu patří, tak i umělci graffiti (nebo „writers“, jak se sami nazývají) označují svými značkami nárok na území v tomto mechanizovaném, pozdně-industriálním Podsvětí. „Graffiti“ je podivným produktem velkoměsta, stejně jako jejich autoři. Je jakýmsi trilobitem, neschopným vyvíjet se jakýmkoli směrem nebo „šíleným, pologramotným poselstvím, opičími drápanci na zdech“ – neuměním pro neumění.

